

Beschouwing

De 10 duivelse dilemma's van Diederik Samsom

Door Max van Weezel & Thijs Broer

17 februari 2015

Leestijd: 8 minuten

Slaagt Diederik Samsom erin de coalitie met de VVD overeind te houden en toch de kiezers terug te winnen? Weet hij zijn eigen fractie in bedwang te houden? Lukt het hem de grote hervorming van Nederland waarvan hij droomt tot een goed eind te brengen? En bestaat de PvdA dan nog? Diederik Samsom in tien dilemma's.

Twijfel en vastberadenheid, daarover ging de toespraak van Diederik Samsom op het partijcongres in het historische industriële complex DeFabrique in Utrecht. Door een labrynt van betonnen gangen met roestende ijzeren balken hadden meer dan duizend PvdA'ers hun weg gevonden naar de reusachtige loods waar de partijleider het podium betrad.

Samsom begon bij de twijfel aan de wijsheid van het besluit om met Rutte in zee te gaan, want de PvdA staat nu nog maar op elf zetels in de peilingen: 'Ik voel het hier op het congres. Ik zie het in veler ogen. Er sluipt twijfel in de partij. Doen we het goede? Doen we het goed?'

Zelf had hij het ook wel eens moeilijk met het sluiten van de sociale werkplaatsen en de drastische hervormingen in de zorg, zei Samsom. Bijvoorbeeld als hij een vrouw in een rolstoel sprak die bang was dat er voor haar in de toekomst geen plek meer zou zijn in de samenleving. Of als hij tijdens zijn wekelijkse stage bij wijkverpleegkundige Violieke in Spijkenisse mensen tegenkwam die boos en verward waren over de aanhoudende onzekerheid. Of als hij op straat het verwijt kreeg dat hij VVD-beleid stond uit te leggen. Maar op zulke momenten van vertwijfeling hield hij zichzelf voor 'dat de PvdA in deze coalitie zit omdat we daarmee ónze idealen kunnen realiseren, en nergens anders voor.'

Jarenlang had de PvdA in de kabinetten-Kok en -Balkenende non-compromissen gesloten: 'Als jij niet aan mijn hypotheekrente komt, kom ik niet aan jouw ontslagrecht. Bange politiek. Slecht voor het land.' Nu ging alles anders: er werd werk gemaakt van een rechtvaardige inkomensverdeling, Jeroen Dijsselbloem pakte de bankiers aan, Ronald Plasterk de topinkomens in de publieke sector. Natuurlijk moesten er lastige compromissen worden gesloten met de liberalen, die deden soms pijn: 'Maar ik verkies de pijn boven de verlamming.' En er was nog heel veel te doen: de werkloosheid moest omlaag, de economie moest worden versterkt. Maar eerst moest de PvdA de Provinciale Statenverkiezingen van maart heelhuids zien door te komen om te kunnen doorgaan op deze weg. Samsom: 'We gaan met opgeheven hoofd en overtuiging de campagne in!'

Samsom bleek helemaal niet te vinden dat hij als fractieleider in de Kamer moest vlammen

De fabrieksloods vulde zich met uitbundig applaus. Opgewekt roezemoezend begaven de congresgangers zich naar de borrel. Even leek Diederik Samsom de knagende twijfel binnen zijn partij te hebben bezworen.

Maar daarmee zijn de duivelse dilemma's waarmee hij in 2015 te kampen krijgt nog niet verdwenen. Slaagt hij erin de coalitie met de VVD overeind te houden en toch de kiezers terug te winnen? Overleeft de broze samenwerking met gedoogpartijen D66, ChristenUnie en SGP de Statenverkiezingen? Weet Samsom zijn eigen fractie, die sinds 2012 al vier leden heeft verloren, op één lijn te houden? Kan hij zijn woedeuitbarstingen leren bedwingen en naar zijn fractieleden leren luisteren? Lukt het hem de grote hervorming van Nederland waarvan hij droomt tot een goed einde te brengen? En bestaat zijn partij dan nog?

Vrij Nederland ging op zoek en voerde vele gesprekken in en rond de PvdA. Diederik Samsom in tien dilemma's.

1. Confronteren of accomoderen?

Toen Rutte en Samsom in 2012 hun regeerakkoord 'Bruggen slaan' presenteerden, hadden ze de publieke opinie mee. Binnen tien jaar waren vier kabinetten voortijdig gesneuveld, Nederland was steeds meer op Italië gaan lijken. Nu waren de voormalige rivalen VVD en PvdA er in korte tijd in geslaagd elkaar te vinden. Hun ambitieuze hervormingsprogramma zou een eind maken aan de impasse waarin het land al tijden verkeerde. Volgens de peilingen had 71 procent van de PvdA-kiezers het volste vertrouwen in de nieuwe coalitie.

Maar al na honderd dagen was daar weinig van over. De voornaamste klachten: de VVD zou de meeste invloed hebben op het regeringsbeleid, het kabinet kwam niet genoeg op voor de zwakkeren in de samenleving en liet de ouderen in de steek. In dat beeld is nooit verandering gekomen. De waardering voor het kabinet steeg na de ramp met de MH17 vanwege de empathische toon die Rutte en vooral Timmermans wisten te treffen. Maar dat effect was van korte duur. In de populariteitspolls scoren PvdA-ministers als Dijsselbloem en Asscher in de regel hoger dan de VVD'ers. Maar dat bescheiden succes straalt niet af op hun partij: die zakt steeds dieper weg in het moeras. De kiezers zijn bang dat de ambitieuze hervormingen hen in de portemonnee raken, of dat er niet meer voor hen wordt gezorgd op hun oude dag. Ze rekenen dat vooral de partijleider aan.

Onder Balkenende IV maakte Samsom van nabij mee hoe het kabinet aan onderling gekibbel ten onder ging. Dat wilde hij nooit meer meemaken. Daarom koestert hij de goede verhouding met de VVD. De keerzijde daarvan is dat Samsom nu het verwijt krijgt dat hij de veertiende minister is, dat hij zijn idealen verloochent, dat hij zich volledig heeft laten inpakken door de liberalen. Zelf vindt hij dat hij achter de schermen verdomd veel voor elkaar heeft gekregen: een nivellerende inkomenspolitiek, het aanpakken van flexcontracten en andere misstanden aan de onderkant van de arbeidsmarkt, de wijkverpleegster weer de ruimte geven die ze verdient. Maar het is en blijft een waagstuk om midden in een financieel-economische crisis de hele verzorgingsstaat op de schop te nemen. Leg de sociaal-democratische achterban maar eens uit waarom het nodig is de sociale werkplaatsen en de verzorgingstehuizen te sluiten.

Probleem is ook dat Samsom zijn vaak moeizaam bevochten successen niet al te luid wil uitventen om de VVD-aanhang niet tegen zich in het harnas te jagen. Hij miskent een oude politieke wet: als een politicus niet zichtbaar strijd levert, ziet de kiezer niet het resultaat. Er valt niet aan te ontkomen: Samsom zal ook in het openbaar vaker de confrontatie met de liberalen moeten aangaan.

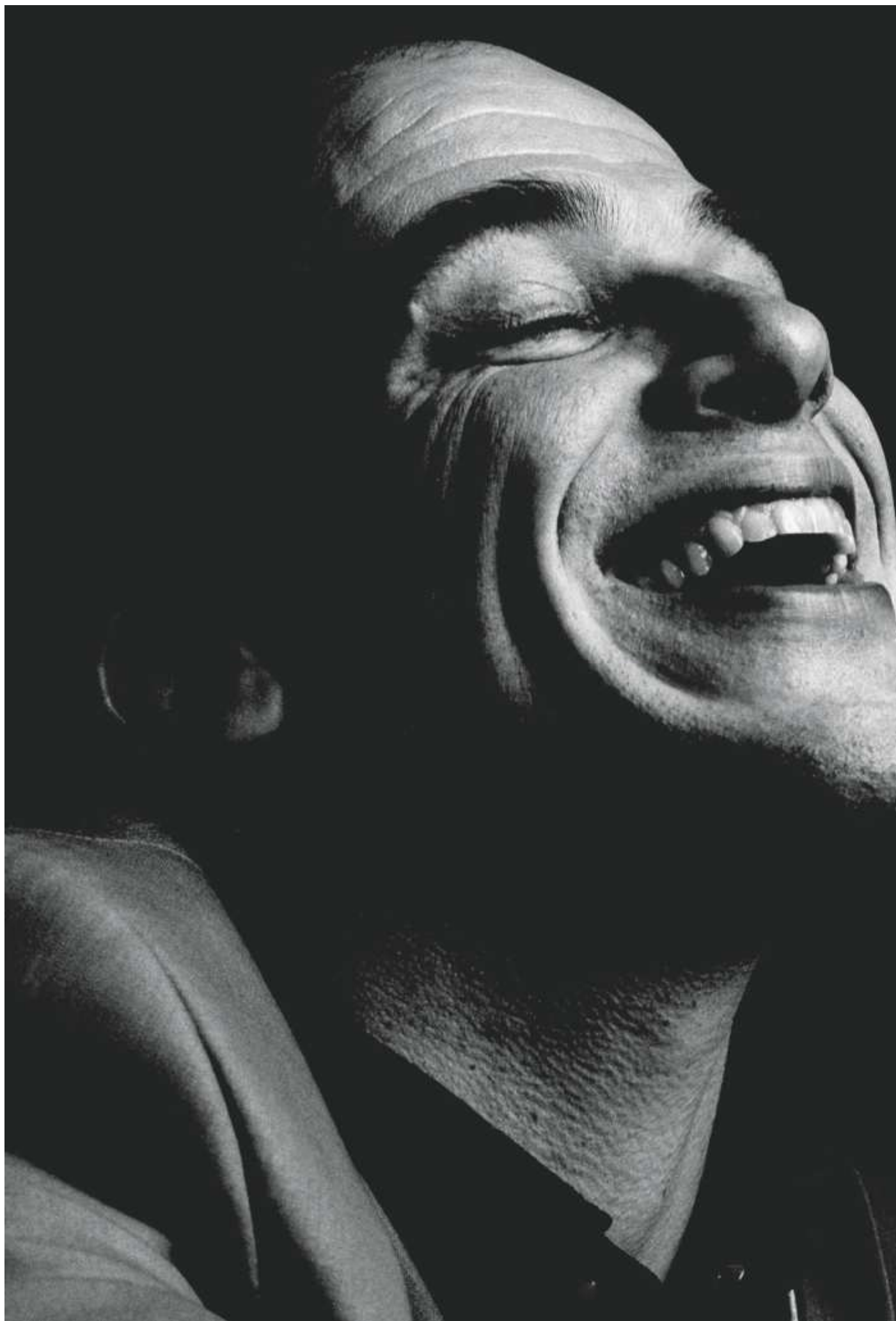
2. Boos of staatsman boven de partijen?

Het grote wonder van de verkiezingscampagne van 2012 was dat Samsom opeens op het toneel verscheen als staatsman boven de partijen die niet wilde kibbelen en de kiezer geen valse beloften wilde doen. Het stond haaks op zijn imago van heetgebakerde, ongeduldige hemelbestormer. Zijn credentials: studentenactivist bij de LSVb, campagneleider bij Greenpeace, angry young man in de PvdA-fractie, trouw bezoeker van de bijeenkomsten van Adri Duivesteijns discussieplatform Een Ander Nederland dat innige samenwerking met de SP en GroenLinks voorstond. Samsom was de eerste die voor de camera's verscheen als er een dwarse mening over bijvoorbeeld de inval in Irak, de aanschaf van de JSF of de versoepeling van het ontslagrecht kon worden verkondigd.

Tijdens de campagne van 2012 wekte hij nog de indruk dat hij een zo links mogelijk kabinet wilde vormen, zodat SP-sympathisanten net zo goed op hem konden stemmen – en dat deden ze ook massaal. Maar vervolgens sloot hij in recordtempo een coalitie met de VVD. Naar eigen zeggen omdat hij geen andere keus had.

Eigenlijk was hij met zijn activistische verleden en onstuimige karakter de ideale man geweest om de linkse oppositie tegen een rechts kabinet aan te voeren. Daar zag het ook naar uit toen hij in maart 2012 na het roemloze vertrek van Job Cohen tot partijleider werd gekozen. Maar het kabinet met gedoogsteun van Wilders kwam ten val, en totaal onverwacht wist Samsom bij de vervroegde Kamerverkiezingen de PvdA bijna weer tot de grootste partij van Nederland te maken. Nu moet hij kwaliteiten aan de dag leggen die hem niet van nature gegeven zijn: geduldig en behoedzaam opereren, compromissen sluiten, anderen wat gunnen, zijn woedeuitbarstingen beheersen. Dat valt niet mee. Nog in december ontplofte hij tijdens een gesprek met twee Telegraaf-verslaggevers die gretig noteerden: 'Samsom over de rooie'.

Partijgenoten zeggen dat de ontwikkelingen voor hem te snel zijn gegaan. Het zou beter zijn geweest als hij eerst minister van bijvoorbeeld Milieu of Duurzaamheid was geworden om bestuurlijke ervaring op te doen. De PvdA heeft bij het kiezen van haar leiders last van een slecht gevoel voor timing, zegt René Cuperus van PvdA-denktank de Wiardi Beckmanstichting: 'Wouter Bos had onze Tony Blair moeten worden, de sociaal-liberaal die de partij kon moderniseren. Maar hij kreeg te maken met de opkomst van het rechtse populisme. Job Cohen was ons antwoord op het populisme, maar trad aan tijdens de economische crisis waar hij helemaal geen verstand van had. Diederik, de geboren oppositieleider, moet nu een bestuurlijke evenwichtskunstenaar zien te worden die de coalitie bij elkaar houdt. De leider van de PvdA wordt telkens gecast als de ideale generaal voor de vorige oorlog.'

3. Gedreven doorduwen of luisteren?

Slechte uitslagen bij de verkiezingen voor de gemeenteraden en het Europees Parlement, knagende twijfel bij de PvdA-achterban, kritiek op zijn leiderschap: voor Diederik Samsom valt alles in het niet bij wat hij ziet als zijn grote project: Nederland beter maken. ‘Dat is wat me op de been houdt,’ zei hij over die allesverzengende ambitie in een interview met Vrij Nederland, afgelopen zomer. In 2025 moet Nederland een welvarend land zijn waar niemand aan zijn lot wordt overgelaten: ‘Dan wil ik mijn kinderen recht in de ogen kunnen kijken en kunnen zeggen dat ik er alles aan heb gedaan.’ Daar moet alles voor wijken: ‘Dat is mijn opdracht. Alle andere dingen, ook het politieke gedoe, zijn bijzaak.’

Zijn gedrevenheid wekt bewondering bij mensen die gewoonlijk steen en been klagen over het gebrek aan visie bij de Nederlandse politici. Maar de manier waarop hij tegenover partijgenoten, parlementariërs van andere partijen, journalisten en burgers op straat zijn boodschap voortdurend herhaalt, wekt ook weerstand. Sinds wijlen Joop den Uyl heeft geen enkele PvdA-leider zo vaak het verwijt gekregen dat hij een drammer is. Als mensen hem of het kabinetsbeleid bekritisieren, heeft Samsom de neiging met veel omhaal van woorden nog eens uit te leggen waarom hij gelijk heeft. De PvdA-leider lijkt nauwelijks in de gaten te hebben dat zijn gesprekspartners zich dan in de hoek gezet voelen. Soms gedraagt hij zich als Louis van Gaal tegenover journalisten: ‘Ben ik nou zo slim of zijn jullie nou zo dom?’ De klacht: hij luistert niet, hij staat alleen op zenden. Alexander Pechtold voegde hem na zo’n lange monoloog een keer toe: ‘Je hoeft mij niet te overtuigen, Diederik, ik ga toch niet op je stemmen.’ Cuperus van de Wiardi Beckmanstichting waarschuwt: ‘Als je zo in je grote opdracht opgaat dat je niet meer luistert en de omstandigheden zitten tegen, dan loop je het risico dat je alleen komt te staan.’

4. Het westwing-syndroom: Met of zonder de fractie?

Zijn verkiezing tot partijleider en goede uitslag bij de Tweede Kamerverkiezingen had Samsom in belangrijke mate te danken aan het professionele campagne team waarmee hij zich had omringd: woordvoerder Saar van Bueren, afkomstig van topclub Ajax, politiek adviseur Simon den Haak, vertrouweling van Wouter Bos en oud-lobbyist bij energiegigant Essent, en wandelende encyclopedie Hayte de Jong. Het ‘Team Samsom’ spiegelde zich graag aan de televisieserie West Wing, over een Amerikaanse president en zijn staf van spindoctors en strategen. Zo vakkundig moest je het in Nederland ook aanpakken, was hun overtuiging. Ook als fractievoorzitter in de Tweede Kamer bleef Samsom sterk op zijn sterrente team leunen. Daar werkte het tegen hem. Fractieleden begonnen te klagen dat hij meer naar ‘Team Samsom’ luisterde dan naar hen. Met onberaden uitspraken als ‘met hen speel ik de Champions League, met jullie de Jupiler League’ maakte hij in de fractie weinig vrienden.

De onvrede kwam tot uitbarsting toen in het voorjaar van 2013 zeven fractieleden zich keerden tegen de strafbaarstelling van illegaliteit die Samsom tijdens de kabinetsformatie aan

de VVD had gegund. Onder hen de inmiddels vertrokken Kamerleden Myrthe Hilkens, Tunahan Kuzu en Selçuk Öztürk. De PvdA-leider wist de opstand te bedwingen, maar in de media werd breed uitgemeten hoe dictatoriaal hij de fractie bestuurde. In het Vrij Nederland-interview van afgelopen zomer sprak Samsom met klem tegen dat hij zijn fractieleden te weinig ruimte zou geven: ‘Integendeel. Ik zou bijna zeggen: ik ben er bijna niet.’

Gesprekken kregen al snel een grimmig karakter omdat Samsom de neiging heeft zich kritiek op het kabinetsbeleid persoonlijk aan te trekken

Maar dat is precies het probleem. Gewone Kamerleden durfden niet zomaar bij Diederik Samsom binnen te lopen. Als ze bij hem werden geroepen, was het meestal om hen de les te lezen over iets wat ze verkeerd zouden hebben gedaan. Zulke gesprekken kregen al snel een grimmig karakter omdat Samsom de neiging heeft zich kritiek op het kabinetsbeleid persoonlijk aan te trekken. Af en toe leidde het zelfs tot schreeuwpartijen. Inmiddels zijn niet alleen Hilkens, Kuzu en Öztürk uit de fractie vertrokken, maar is ook het ‘Team Samsom’ uiteen gevallen: Saar van Bueren volgde Frans Timmermans naar Brussel, Simon den Haak werkt als zelfstandig adviseur voor staatssecretaris Dijkema en Hayte de Jong stelde zijn onmetelijke kennis in dienst van bierbrouwer Heineken.

Maar het is de vraag of Samsom nu van zijn West Wing-syndroom is verlost en dichter bij zijn fractie komt te staan. Eerdere PvdA-leiders hadden vaak een vertrouwen in het fractiebestuur die onervaren of ongelukkige Kamerleden onder de arm nam. Joop den Uyl had Wim Meijer, Wouter Bos, Mariëtte Hamer. Zo iemand ontbreekt nu in de entourage van Samsom. Zijn vicefractievoorzitter Martijn van Dam is eerder een scherp debater dan iemand die zijn fractiegenoten een troostende arm om de schouder legt. Advies aan Samsom: ga op zoek naar een warme moederkloek om de fractie te bemoedigen.

5. Gesloten bolwerk of open partner?

De kabinetsformatie van 2012 leverde een regering op die wel een meerderheid heeft in de Tweede Kamer maar niet in de senaat. Daardoor zagen verschillende ministers zich al snel gedwongen op bedeltocht langs de oppositiefracties te gaan voor steun aan hun beleid. Na de zomer van 2013 kwam het kabinet iets vaster in het zadel te zitten dankzij het Herfstakkoord met de drie ‘constructieve oppositiepartijen’ D66, ChristenUnie en SGP. Sindsdien moeten VVD en PvdA hun wankel bouwwerk overeind zien te houden door voortdurend te overleggen en te telefoneren met Alexander Pechtold, Arie Slob en Kees van der Staaij.

Opmerkelijk is hoe lovend vertegenwoordigers van de C3-partijen zich uitlaten over de contacten met VVD-fractieleider Halbe Zijlstra: ‘Halbe pakt snel de telefoon om ons op de hoogte te houden van wat er speelt in de top van zijn partij of te informeren hoe het er bij ons voorstaat,’ zegt Arie Slob: ‘Hij doet dat heel soepel.’ Van Diederik Samsom wordt níet gezegd dat hij het oliemantje van de coalitie is. Slob: ‘Met hem verloopt het contact wat stroever’. Wat niet hielp, waren de uitspraken die Samsom in het zomerinterview in VN deed over de C3: ‘Die bel je niet zomaar allemaal. We hebben een minder hechte band. Zij hebben ook iets van: als de coalitie kapotgaat, springen wij net op tijd van het bootje af.’ Hij betichtte de gedoogpartners van lekken naar de pers en zei dat hij blij was dat hij bij de kabinetsformatie alleen met de VVD in zee was gegaan: ‘Als we met zijn allen in een coalitie waren gestapt, hadden we al lang in de sloot gelegen.’

Zolang Samsom het linkse tegengeluid niet laat horen in de Kamer, zal hij nooit verlost worden van het verwijt dat hij VVD-beleid staat uit te leggen

Bij de C3 valt ook ergernis te bespeuren over de neiging van de PvdA om hen bij de onderhandelingen met de VVD de kastanjes uit het vuur te laten halen en vervolgens te claimen dat het kabinetsbeleid dankzij de sociaaldemocraten in positieve richting is bijgesteld. Zo zorgden de gedoogpartners ervoor dat de verlaging van de BTW in de bouw werd verlengd, heel belangrijk in tijden van crisis. Bij de onderhandelingen lag de sobere PvdA-minister van Financiën Dijsselbloem dwars maar na afloop deden zijn partijgenoten in de Kamer alsof het succes aan de sociaaldemocraten te danken was. Slob kan zich nog steeds verbazen over de keer dat hij achter de schermen miljoenen extra voor de huishoudelijke hulp in de wacht sleepte waarna het er bij de Algemene Beschouwingen op leek dat de PvdA met de eer wilde gaan strijken.

Maar het hoogst liepen de emoties op bij de behandeling van het woonakkoord en een jaar later het zorgplan van minister Schippers in de Eerste Kamer. Vlak voordat het woonakkoord in de senaat aan de orde zou komen, eiste Diederik Samsom van de C3-leiders de garantie dat hun acht senatoren vóór zouden stemmen. Die zekerheid viel niet te geven, zeiden Pechtold, Slob en Van der Staaij. Maar ze zouden hun best doen. Vervolgens bleek uitgerekend een PvdA'er – Adri Duivesteijn – dwars te liggen. Daarover had Samsom van tevoren met geen woord gerept.

Afgelopen december was het weer raak. Eens in de vijf à zes weken vergaderen Rutte, Asscher, Dijsselbloem, Samsom en Zijlstra op het ministerie van Financiën met de leiders van de C3-partijen. Dan spreken ze over de uitvoering van de onderlinge afspraken en mogelijke beren op de weg. Maandag 15 december was er zo'n bijeenkomst. De volgende dag zou de Eerste Kamer het zorgplan behandelen. De PvdA'ers die aanwezig waren meldten niets over obstructie in hun Eerste Kamerfractie. Wie schetst de verbazing bij de C3 toen op dinsdag Adri Duivesteijn, Marijke Linthorst en Guusje ter Horst tegen stemden? Terwijl de senatoren van ChristenUnie en SGP, die ook de grootste moeite hadden met de door Schippers voorgestelde beperking van de vrije artsenuitvoering, zich wel over hun bezwaren heen hadden gezet. Arie Slob begrijpt dat het voor Samsom niet eenvoudig is zijn Eerste en Tweede Kamerfractie bij elkaar te houden. 'Maar het zou dan wel handig zijn ons tijdig te informeren.' Vanuit D66 klinkt de klacht dat de PvdA vaak vooral met zichzelf in de knoop zit en daardoor vergeet rekening met de andere partijen te houden. 'Daar zou Samsom beter op moeten letten'.

6. Rode Bolkenstein of VVD-vriend?

In 2006 voerde Wouter Bos campagne met de belofte dat hij nooit minister zou worden onder zijn rivaal Jan Peter Balkenende. Het was Balkenende of hij, hield Bos de kiezers voor. Vervolgens liet hij zich ertoe vermurwen toch vicepremier te worden. Samsom, toen beginnend parlementariër, zag hoe lastig het voor Bos was om vanuit die positie de partij te leiden. Want het kabinet wordt geacht om met één mond te spreken en een een kritische opmerking van de vicepremier wordt al snel uitgelegd als onloyaal tegenover de minister-president.

Toen Samsom zelf voor de keus stond, besloot hij fractieleider in de Tweede Kamer te

blijven. Dan hield hij ook tijd over om contact te houden met de samenleving door met rode rozen de straat op te gaan.

De media zagen zijn beslissing om in de Kamer te blijven als teken dat Samsom zich onafhankelijk van het kabinet zou gaan opstellen. Ze noemden hem de Rode Bolkestein, naar het voorbeeld van de VVD-leider die in de jaren negentig zijn eigen kabinet vanuit de Kamer met tendingraadse ideeën over migratie en de Europese Unie bestookte.

Zelf heeft hij die vergelijking met de VVD-coryfee altijd onzin gevonden. ‘Bolkestein was partijleider in de hoogconjunctuur. Dan kun je zorgeloos een beetje experimenteren. Die luxe hebben wij niet,’ zei hij in Vrij Nederland. Samsom bleek helemaal niet te vinden dat hij als fractieleider in de Kamer moest vlammen: ‘Mijn politiek haal ik op straat en breng ik naar de straat.’

Probleem is alleen dat zijn achterban wel degelijk van hem verwacht dat hij zich laat gelden in de Haagse arena – hoe irrelevant hij dat zelf ook vindt. Zolang hij het linkse tegengeluid niet laat horen in de Kamer, zal hij nooit verlost worden van het verwijt dat hij VVD-beleid staat uit te leggen. Daarom hopen veel Kamerleden in stilte dat hun leider zich alsnog zal ontwikkelen tot de Rode Bolkestein.

7. Voor de immigrant of voor de boze blanke?

Diederik Samsom heeft een partij geërfd die zich al decennia ten doel stelt progressieve intellectuelen, de lagere middenklasse en de onderkant van de samenleving bij elkaar te houden. Inclusief de immigranten. Sinds de Fortuyn-revolte van begin deze eeuw gaat dat de PvdA steeds slechter af. Boze blanke burgers keerden zich af van de ‘Partij van de Allochtonen’. Reden voor Wouter Bos en zijn vleugeladjudanten Jeroen Dijsselbloem en Ahmed Aboutaleb om een integratienota te schrijven waarin strenge eisen werden gesteld aan nieuwkomers.

Na woeste reacties van migranten en de linkervleugel van de partij waren op het PvdA-congres de scherpste kantjes eraf gevild. Maar wie hoopte dat de discussie daarmee beslecht was, kwam bedrogen uit. De opvolger van Bos als partijleider, Job Cohen, legde weer meer de nadruk op de zonnige kanten van de multiculturele samenleving. Onder Samsom laaide het integratiedebat opnieuw op: eerst was er hommeles in de fractie over de strafbaarstelling van illegaliteit, vervolgens brak onenigheid uit over de aankondiging van Lodewijk Asscher dat hij Turkse organisaties als Diyanet, die de integratie in de weg zouden kunnen staan, scherp in de gaten ging houden. Met als gevolg dat de Kamerleden Kuzu en Öztürk met slaande deuren uit de fractie vertrokken. Bij de gemeenteraadsverkiezingen lieten niet alleen veel boze blanken maar voor het eerst ook veel migranten de partij in de steek. Knap werk van Diederik Samsom als hij de brug nog weet te slaan.

8. Het milieu-dilemma: Groen of grijs?

Samsom is afkomstig van Greenpeace en dus verwacht de milieubeweging van hem meer dan van de gemiddelde fractieleider. Al jaren klinkt uit die hoek: waar is Groene Diederik gebleven?

Op de achtergrond speelde hij een rol bij het sluiten van het Energieakkoord waarin werkgevers, vakbonden en milieu- en natuurorganisaties afspraken maakten over energiebesparing, duurzame groei en klimaatbeleid. Maar hij schreeuwde dat niet van de daken, om de hierboven genoemde reden: hij wilde de VVD en het bedrijfsleven niet nodeloos in de gordijnen jagen.

Bij de Algemene Beschouwingen in september hield hij een uitvoerig pleidooi voor vergroening van het belastingstelsel en nieuwe energie-investeringen. Het komend jaar moet blijken of hij zijn vroegere fans uit de milieubeweging er alsnog van kan overtuigen dat Groene Diederik zichzelf niet heeft verloochend.

9. Met of zonder de PvdA-regenten?

Als Rode Ingenieur trok Samsom samen met Jeroen Dijsselbloem en Staf Depla door het land om de ‘regentencultuur’ binnen de PvdA aan te klagen. Eenmaal partijleider verklaarde hij samen met Hans Spekman de oorlog aan ‘grootverdieners’, ‘zakkenvullers’ en ‘graaiers’ van sociaal-democratische komaf. Bestraffend sprak hij Wim Kok en Jacques Wallage toe, die als commissaris bij PostNL torenhoge bonussen voor de top van het bedrijf hadden goedgekeurd terwijl duizenden postbodes op straat kwamen te staan. Ook oud-PvdA-politici hadden zich sober en dienstbaar op te stellen.

Bij veel bestuurders van PvdA-huize schoot de militante taal van Samsom en Spekman in het verkeerde keelgat. Oud-partijvoorzitter Marjanne Sint zegde uit protest zelfs haar lidmaatschap op. Ook Wallage en de Tilburgse burgemeester Peter Noordanus (ex-Vestia) waren razend. Ronald Plasterk heeft nu met volle instemming van Samsom een wet door het parlement geloodst om de topinkomens aan banden te leggen bij de woningcorporaties, zorg- en onderwijsinstellingen. Juist daar wemelt het in de raden van bestuur van de PvdA’ers.

Bijkomend probleem is dat Samsom voortdurend roept dat hij durft te kiezen voor moeilijke hervormingen nadat Nederland vijftien jaar lang stil heeft gestaan. Geen fijne boodschap voor zijn partijgenoten die in die jaren in de kabinetten-Kok en -Balkenende zaten. Velen van hen hebben nu bestuursfuncties in het maatschappelijk middenveld: Job Cohen is voorzitter van de koepelorganisatie van sociale werkplaatsen, Ella Kalsbeek van de koepel van huisartsen, Guusje ter Horst vertegenwoordigt de fysiotherapeuten. De steun van zulke organisaties is broodnodig om de hervormingen in de sociale zekerheid en de zorg uitgevoerd te krijgen. Lastige opgave voor Samsom: hoe haalt hij de bezem door de partij zonder dat de sociaal-democratische bestuurders zand in de machine gaan strooien?

10. Kabinet redden of profileren?

Tot nu toe heeft de afhankelijkheid aan het kabinet-Rutte de PvdA twee vreselijke verkiezingsnederlagen bezorgd: bij de gemeenteraadsverkiezingen en die voor het Europees Parlement. Bij de Statenverkiezingen in maart dreigt de senaatsfractie te worden gehalveerd. Rutte en Samsom willen hoe dan ook doorregeren. Maar straks hebben ze in de Eerste Kamer misschien wel de steun van vijf andere partijen nodig. Hoe lang blijft de coalitie dan nog overeind?

Dit jaar breekt de tweede fase van de kabinetsperiode aan, als ze er straks nog zitten. Grote hervormingen als de Participatiewet, de Jeugdwet en de invoering van het leenstelsel zijn door het parlement. Nu komen er onderwerpen op de agenda waarover bij de kabinetsformatie geen afspraken zijn gemaakt, zoals de belastinghervorming. Welke bevolkingsgroepen krijgen daar het meest profijt van: de rijken, de middenklasse of de mensen aan de onderkant van de samenleving?

Samsom zou in die tweede fase van de kabinetsperiode de kans kunnen grijpen om zich tegenover de liberalen weer te profileren als een authentieke sociaal-democraat. De kritiek dat de PvdA alleen maar de bijwagen van de VVD is, zou dan kunnen verstommen. Nadeel: hoe lang duurt het in dat geval nog voordat het gedaan is met de harmonieuze samenwerking binnen de coalitie? Samsom zelf is er van overtuigd dat zijn Grote Opdracht om Nederland beter te maken nog zeker tien jaar in beslag zal nemen. Het is de vraag of die tijd hem gegeven is.